

VIŠE JE VIŠE: KAKO POTICATI KONCEPTUALIZACIJU KOD STUDENATA ENGLESKOGA JEZIKA U STRUCI

Jasmina Jelčić Čolakovac

jasmina.jelcic@pfri.uniri.hr

Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, Hrvatska

Irena Bogunović

bogunovic@pfri.hr

Pomorski fakultet u Rijeci, Rijeka, Hrvatska

Sažetak

Cilj ovoga istraživanja je ustanoviti utječu li konceptualne metafore u pozadinskoj motivaciji određenih izraza pozitivno na razumijevanje vokabulara stranoga jezika u struci. Ispitivanje je usmjereno na metafore koje su prisutne u materinjem (J1) i stranome (J2) jeziku ispitanika pri čemu se nastoji odrediti postoje li mjerljive razlike u razumijevanju frazema na engleskome jeziku s obzirom na konceptualnu motivaciju u pozadini frazema. Istraživanje je provedeno na sveučilišnim studentima engleskoga jezika u struci (N = 72) pri čemu je ispitanicima zadan zadatak prevođenja 25 frazeoloških izraza s engleskoga na hrvatski jezik. Rezultati su pokazali razlike u razumijevanju frazema motiviranih jednom od pet metafora koje su bile uključene u istraživanje. Poredbena analiza pojedinih metafora pokazala je statistički relevantnu razliku u podacima dobivenima za metafore LJUTNJA JE VATRA i POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU ($p < ,001$). Usporedivi rezultati dobiveni su i za metafore ŽIVOT JE PUTOVANJE te VERBALNI SUKOB JE RAT što znači da su frazemi motivirani spomenutim metaforama prevođeni uspješnije od vokabulara motiviranoga metaforom POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU. Rezultati upućuju na razlike u stupnju prisutnosti metafora u hrvatskome i engleskome jeziku što neposredno utječe i na razumijevanje izraza u čijoj se pozadinskoj motivaciji nalaze spomenute metafore.

Ključne riječi: engleski jezik u struci, konceptualne metafore, poučavanje vokabulara, univerzalnost

1. Uvod

Konceptualne metafore u ljudskome umu pomažu u shvaćanju jednoga pojma u odnosu na drugi (npr. shvaćanje pojma LJUTNJA u odnosu na pojam VATRA kroz metaforu LJUTNJA JE VATRA (engl. *ANGER IS FIRE*)). One se mogu naći u temeljima teorije o konceptualnim metaforama (*Conceptual Metaphor Theory, CMT*) (Lakoff i Johnson 1980), kojom se pretpostavlja da su konceptualne metafore sveprisutna, univerzalna pojava čije je postojanje u ljudskome umu vidljivo kroz jezik kojim se koristimo.

Konceptualnu metaforu možemo definirati kao kognitivni proces konstrukcije značenja na temelju kojega stvaramo vezu između izvorne domene (engl. *source domain*) te ciljne domene (engl. *target domain*). Odnos između izvorne i ciljne domene naziva se preslikavanjem (engl. *mapping*), odnosno CILJNA DOMENA JE IZVORNA DOMENA (Stanojević 2013: 54). Ciljna domena obično uključuje pojmove koje bolje razumijemo i o kojima više znamo, dok izvorna domena predstavlja pojmove o kojima znamo manje i stoga je potrebno takve pojmove definirati u odnosu na ciljnu domenu. Taj je odnos vidljiv i u primjeru metafore VERBALNI SUKOB JE RAT (engl. *ARGUMENT IS WAR*) koja je uključena u ovo istraživanje, a u kojoj RAT predstavlja izvornu, a VERBALNI SUKOB ciljnu domenu. Frazemi motivirani ovom metaforom (npr. *shoot down someone's arguments* (hrv. 'oboriti nečije argumente'), *cross swords with someone* (hrv. 'ukrstiti mačeve s nekime') pokazuju kako nam naše znanje o ratu i sukobu pomaže u shvaćanju pojma svađe i debate.

Važno je spomenuti da postoji nekoliko različitih kategorizacija konceptualnih metafora ovisno o razini na kojoj se ostvaruju. Podjelu metafora na orijentacijske (engl. *orientational*) i ontološke (engl. *onthological*) prvi su uveli Lakoff i Johnson (1980: 14), a nakon njih je usvojili i brojni drugi autori (npr. Stanojević 1999; Boers 2003; Hrnjak 2004, 2007a, 2007b, 2009). Takve podjele usredotočene su na razinu na kojoj se određena metafora ostvaruje te specifičnost njezine izvorne i ciljne domene. Na istom principu se temelji i podjela koju usvaja Boers (2003), a koju je predložio Grady (1997, 1999). Prema ovoj podjeli metafore se dijele u dvije veće kategorije, primarne (engl. *primary*) i kompleksne (engl. *complex*), slijedeći logiku na kojoj počiva i izvorna podjela koju su predložili Lakoff i Johnson. Prema navedenoj podjeli, LJUBAV JE RAT i VRIJEME JE NOVAC predstavljaju ontološke metafore koje se ubrajaju u kompleksne metafore koje se smatraju detaljnijima u usporedbi s primarnim metaforama te su kao takve i podložnije kulturološkim razlikama u jezičnome izričaju. U ovo istraživanje uključene su kompleksne metafore s obzirom na to da su one „za razliku od univerzalnog tjelesnog iskustva koje motivira primarne metafore, sklone kulturološkom utjecaju i međusobnim varijacijama od jezika do jezika” (Boers 2003: 233).

Slična poimanja određenih pojmova u različitim jezicima (npr. SREĆA JE TEKUĆINA U SPREMNIKU (engl. *HAPPINESS IS A FLUID IN A CONTAINER*)) mogu proizaći iz različitih situacija. Postoji mogućnost da je njihovo postojanje u više jezika sasvim slučajno, da se dogodilo

međujezično posuđivanje, ili da postoji jedna univerzalna motivacija u pozadini sličnih konceptualnih metafora koje su zabilježene u različitim jezicima (Boers 2000; Kövecses 2005: 38). Veća je vjerojatnost da će se univerzalnost metafore realizirati na općenitoj razini (npr. metafora SRETNO JE GORE zabilježena je u gotovo svim jezicima koji su istraživani unutar teorijskog okvira CMT do sada) iako nije nemoguće da se i kompleksnije metafore pronađu u različitim jezicima. Tako je, primjerice, metaforu SREĆA JE TEKUĆINA U SPREMNIKU moguće pronaći u engleskom, kineskom i mađarskom jeziku (Kövecses 2005). Drugim riječima, što je metafora razrađenija ili kompleksnija, to je veća vjerojatnost da će se pojaviti kulturološke razlike u načinu njezina izražavanja u jeziku (npr. LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU u engleskome i LJUTNJA JE VRUĆI ZRAK U SPREMNIKU u kineskome jeziku). Primjerice, iako je metafora LJUTNJA JE VRUĆINA (engl. *ANGER IS HEAT*) prisutna i u engleskome i u kineskome jeziku, metafora spremnika se izražava kroz različite izvorne domene, tekućinu i zrak (Chen 2010; Li 2010). Ovo je samo jedan primjer u kojem vidljiv utjecaj kulture baca sumnju na teorijske postavke CMT i pojam univerzalnosti. Unatoč ovakvim primjerima, jezični dokazi upućuju na činjenicu da se mnogo konceptualnih metafora može pronaći u više jezika, pogotovo onih koji dijele neke geografske, kulturološke ili povijesne značajke. Engleski i hrvatski jezik su primjeri dvaju europskih jezika u kojima jezični dokazi upućuju na postojanje metafore LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU u oba jezika. Treba svakako imati na umu da, iako je određena metafora prisutna u dva ili više jezika, to ne znači da se određene varijacije neće razviti u njezinoj metaforičkoj reprezentaciji (Deignan, Gabryš i Solska 1997). Također, velik nedostatak teorije CMT leži u činjenici da ne postoje unaprijed određeni kriteriji što zapravo čini konceptualnu metaforu (Gibbs 2011: 533). Kulturološka raznolikost, koja se očituje u svim domenama ljudskoga života, pa tako i jeziku, ostala je neobjašnjena (Omazić 2014). Naime, u ljudskoj komunikaciji postoje i frazemi poput onih u engleskome jeziku, *keep on an even keel* 'zadržati ravnotežu' ili *be in the ballpark* 'biti u istom ili sličnom rangu' koje ne možemo dovesti u vezu s određenom metaforom s obzirom na to da je njihova izvorna domena pomorstvo i bejzbol. Dakle, daje se naslutiti da konceptualna metafora nije jedini faktor u pozadini različitih izraza u jeziku, već je tu riječ o različitim faktorima poput metafore, metonimije, kao i kulturološkoga znanja (Kövecses i Szabó 1996; Omazić 2014). Nayak i Gibbs (1990: 325) su pak istražili odabir metafore u različitim kontekstima te utvrdili da je preslikavanje konceptualnoga znanja u različitom kontekstu na ljudsko znanje o konceptualnim metaforama ono što u konačnici utječe na čitateljsku intuiciju pri odabiru prihvatljiva frazema u određenome kontekstu.

Drugi nedostatak teorijskoga okvira CMT odnosi se na prirodu preslikavanja između izvorne i ciljne domene. Prema CMT, u slučaju konceptualne metafore svi aspekti izvorne domene moraju se nužno preslikati na ciljnu domenu, međutim takav proces „dovodi do nekoherentnog preslikavanja” (Gibbs 2011: 535) i jezični dokazi ne podržavaju ovakav stav. Primjerice, u metafori VERBALNI SUKOB JE RAT sve značajke rata ne preslikavaju se na

domenu verbalnoga sukoba. Iako u engleskome jeziku možemo ustrijeliti nečije verbalne argumente (engl. *shoot down someone's arguments*), ne možemo ih bombardirati ili napasti vojnim plinom. Isto tako ne možemo sudionika u razgovoru degradirati u rang u ako mu argumenti nisu valjani ili ga, primjerice, poslati na disciplinsko saslušanje. Zato je Lakoff (1990) predložio hipotezu invarijantnosti (engl. *the invariance hypothesis*) kojom je nastojao ispraviti nedostatke teorije CMT time što je prilagodio izvorne postavke teorije tako da se kroz predloženu hipotezu preslikavanja između domena sada doživljavaju kao relacijska, a ne temeljena na specifičnim značajkama ili atributima. Ističemo navedene nedostatke teorije CMT s obzirom da ovo istraživanje polazi upravo od nekih postavki spomenute teorije:

1. metafore upravljaju našim konceptualnim sustavom i figurativni jezik, uključujući i frazeme, je motiviran takvim metaforama;
2. neke metafore su univerzalne i prisutne u više jezika;
3. studenti engleskoga jezika u struci mogu lakše usvojiti vokabular iz stranoga jezika, J2, koji proizlazi iz iste metafore koju je moguće pronaći i u materinjemu jeziku, J1.

Cilj je ovoga istraživanja pomaknuti granice spoznaja o metaforičkoj svijesti u usvajanju stranoga jezika tako da će se istražiti je li i u kojoj mjeri određene konceptualne metafore koje je moguće pronaći u J1 i u J2 lakše usvojiti u odnosu na druge te zašto eventualna razlika između dvaju jezika uopće postoji.

2. Metoda

Istraživanje je provedeno na studentima prve i druge godine Pomorskoga fakulteta u Rijeci koji su engleski jezik učili kao strani jezik u struci (N = 72, prosječna dob 19,69). Studentima je podijeljen upitnik koji je uključivao pet različitih metafora od kojih je svaka bila zastupljena u obliku pet frazema (ukupno 25 frazema). Svih 25 jedinica bilo je popraćeno odgovarajućim rečeničnim kontekstom i glosarom koji se sastojao od jedne do četiri riječi koje su se pojavljivale u kontekstu te odgovarajućih prijevoda na hrvatski jezik. Na taj se način nastojao umanjiti utjecaj općega jezičnog znanja engleskoga jezika na rezultate. Riječi su se pojavile u glosaru ako je njihovo poznavanje predstavljalo bitan faktor u stvaranju umne/mentalne slike kod ispitanika, ako je bilo za očekivati da riječ neće biti poznata zbog svoje niske pojavnosti u kontekstu poučavanja engleskoga jezika u struci, ili u slučaju da je riječ bila dio ciljanog frazema te da je njezino razumijevanje bilo neophodno u razumijevanju doslovne interpretacije cijelog izraza (Slika 1). Kontekst u kojem su se pojavljivali frazemi preuzet je iz korpusa engleskoga jezika (*English TenTen web corpus*), a njegova dužina smatrala se dovoljnom da bi ispitanicima ponudila traženi kontekstualni okvir. Pet metafora izabrano je na temelju činjenice da je njihova prisutnost potvrđena u hrvatskome (J1) i engleskome (J2) jeziku u dosadašnjem istraživanju (Hrnjak 2004, 2007a, 2007b, 2009; Stanojević 2013).

ANGER IS FIRE = LJUTNJA JE VATRA	
EXPRESSION IN CONTEXT	GLOSSARY
<p>1. I need to write to feel normal, to release some of the pressure of thoughts that builds up in my head. My blog is like a pressure valve in my head that I use to let off steam. Writing is such an integral part of who I am that I don't feel normal if I haven't written anything recently.</p> <p>let off steam = _____</p>	<p>valve = ventil steam = para</p>

Slika 1. Primjer frazema u kontekstu s popratnim glosarom

Tri nezavisne osobe procjenjivale su studentske prijevode i njihove kategorizacije. Odgovori sudionika razvrstani su u jednu od sljedećih kategorija: NO TR (prijevod nije ponuđen), INC TR (ponuđeni prijevod je netočan), COR NO CM (ponuđeni prijevod je točan; konceptualna metafora nije prisutna), COR TG CM (ponuđeni prijevod je točan; ciljana konceptualna metafora je prisutna), i COR CM (ponuđeni prijevod je točan; konceptualna metafora je prisutna). Primjer kategorizacije prijevoda za metaforu LJUTNJA JE VATRA nalazi se u Tablici 1 (primjeri prijevoda navedeni su u izvornome obliku u kojemu su se pojavili u instrumentu).

Tablica 1. Kategorizacija odgovora u četiri kategorije na primjeru prijevoda dvaju frazema motiviranih metaforom LJUTNJA JE VATRA

FRAZEM	NO TR (1)	COR NO CM (2)	COR TG CM (3)	COR CM (4)	ZNAČENJE FRAZEMA
<i>let off steam</i>	kada sam ga pitao za pomoć ispario je	rasteretiti se	ispuhati se	smanjiti pritisak (LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU)	riješiti se nakupljenog bijesa
<i>add fuel to the fire</i>	biti na rubu živaca	provocirati	nadolijevati ulje na vatru	dodavati sol na ranu	pogoršati situaciju; podizati tenzije provokativnim ponašanjem

Pri kategoriziranju odgovora nismo radili razliku u slučaju istovrijednih prijevoda i kategorije COR TG CM kao što je slučaj u nekim ranijim istraživanjima (Beréndi, Csábi i Kövecses 2008: 79–80). Primjerice, engleski frazem *add fuel to the fire* ima istovrijedni prijevod u hrvatskom, *dodavati ulje na vatru*. Jedina očita razlika može se primijetiti u imeničnim sastavnicama (*fuel* i *ulje*). Takvi primjeri odgovora kategorizirani su kao primjeri točnih prijevoda u kojima je vidljiva prisutnost ciljane konceptualne metafore (COR TG CM). U ovakvim slučajevima moguće je da je ciljana metafora pospješila

dosjećanje hrvatskoga istovrijednog frazema i zato su takvi odgovori kategorizirani na već spomenuti način. Druga kategorija točnih prijevoda (COR CM) odnosila se na sve točne prijevode frazema koji su vidno motivirani konceptualnom metaforom, ali ne ciljanom metaforom pod kojom su bili kategorizirani (na primjer, velik broj prijevoda frazema motiviranih metaforom LJUTNJA JE VATRA je pokazao i tragove metafore LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU).

3. Rezultati

Frazemi su točno prevedeni u 68,59 % dok u 31,40 % slučajeva odgovora nije bilo ili su bili netočni. Usporedili smo srednje vrijednosti točnih odgovora za svaku pojedinu metaforu kako bismo dobili uvid u eventualne razlike između njih. U slučaju metafore VERBALNI SUKOB JE RAT zabilježena je najveća srednja vrijednost točnih prijevoda ($M = 2,19$) koju prate vrijednosti za metafore ŽIVOT JE PUTOVANJE ($M = 2,15$) i LJUTNJA JE VATRA ($M = 2,08$) (Tablica 2). Najveći izazov za ispitanike predstavljali su frazemi motivirani metaforom POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU ($M = 1,82$) i LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU ($M = 1,92$). Dobivene srednje vrijednosti su unesene u statistički test ANOVA te je analiza pokazala statistički značajni utjecaj pozadinske motivacije frazema, $F(3,696, 262.419) = 11.013, p < .0001$. Također je provedena usporedba pojedinih metafora kako bi se utvrdilo koje su se metafore međusobno razlikovale s obzirom na broj točnih prijevoda. U Tablici 3 prikazani su rezultati Bonferroni post hoc testa, a značajne razlike su masno otisnute.

Tablica 2. Usporedba srednjih vrijednosti točnih prijevoda za pojedinu metaforu

Metafora	Ispitanici (N=72)		
	M	SD	SE
ANGER IS FIRE	2.08	.40	.04
ANGER IS A HEATED FLUID IN A CONTAINER	1.92	.52	.06
LIFE IS A JOURNEY	2.15	.47	.05
ARGUMENT IS WAR	2.19	.56	.06
DIFFICULTIES ARE IMPEDIMENTS TO MOTION	1.82	.57	.06

Tablica 3. Usporedba srednjih vrijednosti grupe (N = 72) za metafore: VATRA (M = 2.08, SD = .40); SPREMNIK (M = 1,92, SD = ,52); PUTOVANJE (M = 2,15, SD = ,47); RAT (M = 2,19, SD = ,56); PREPREKE (M = 1,82, SD = ,57)

Usporedbe metafora						
(I) Metafore	(J) Metafore	Razlika u srednjoj vrijednosti (I-J)	SE	Sig. ^b	Interval pouzdanosti 95 % ^b	
					Donja granica	Gornja granica
VATRA	SPREMNIK	.16	.06	.102	-.016	.344
	PUTOVANJE	-.07	.06	1.000	-.230	.097
	RAT	-.11	.06	.789	-.277	.066
	PREPREKE	.25*	.06	.001	.074	.443*
SPREMNIK	VATRA	-.16	.06	.102	-.344	.016
	PUTOVANJE	-.23*	.07	.013	-.431	-.030*
	RAT	-.26*	.08	.008	-.491	-.047*
	PREPREKE	.09	.08	1.000	-.125	.313
PUTOVANJE	VATRA	.07	.06	1.000	-.097	.230
	SPREMNIK	.23*	.07	.013	.030	.431*
	RAT	-.04	.06	1.000	-.223	.145
	PREPREKE	.32*	.06	.000	.139	.511*
RAT	VATRA	.11	.06	.789	-.066	.277
	SPREMNIK	.26*	.08	.008	.047	.491*
	PUTOVANJE	.04	.06	1.000	-.145	.223
	PREPREKE	.36*	.07	.000	.164	.564*
PREPREKE	VATRA	-.25*	.06	.001	-.443	-.074*
	SPREMNIK	-.09	.08	1.000	-.313	.125
	PUTOVANJE	-.32*	.06	.000	-.511	-.139*
	RAT	-.36*	.07	.000	-.564	-.164*

*. Razlika u srednjoj vrijednosti značajna u 95 % slučajeva.

b. Višestruka usporedba: Bonferroni.

Ako поближе pogledamo usporedbu pet metafora, vidjet ćemo da su statistički značajne razlike zabilježene za sljedeće parove: LJUTNJA JE VATRA I POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU ($p < ,001$); LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU I ŽIVOT JE PUTOVANJE ($p < ,013$); LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU I VERBALNI SUKOB JE RAT ($p < ,008$); ŽIVOT JE PUTOVANJE I POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU ($p < ,0001$); VERBALNI SUKOB JE RAT I POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU ($p < ,0001$). Ovi podaci potvrđuju zaključke donesene na temelju učestalosti odgovora. Sudionici su prevodili frazeme motivirane metaforama LJUTNJA

JE VATRA i ŽIVOT JE PUTOVANJE značajno bolje nego frazeme motivirane metaforom POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU. Frazeme motivirane metaforom LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU su značajno manje prevodili u usporedbi s frazemima motiviranim metaforama ŽIVOT JE PUTOVANJE i VERBALNI SUKOB JE RAT.

4. Rasprava

Analiza srednjih vrijednosti dobivenih za pet metafora upućuju na to da postoje razlike u razumijevanju određenih metafora. Podaci pokazuju da su frazemi metafore VERBALNI SUKOB JE RAT najčešće točno prevedeni ($M = 2,19$), dok su ispitanici u slučaju frazema metafore POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU ($M = 1,82$) najrjeđe nudili točne prijevode (Tablica 2). Usporedba vrijednosti pojedinačnih metafora upućuje na značajne razlike u razumijevanju metafore POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU u odnosu na metafore LJUTNJA JE VATRA ($p < ,000$), ŽIVOT JE PUTOVANJE ($p < ,000$) i VERBALNI SUKOB JE RAT ($p < ,000$), čime se daje naslutiti da su sve tri metafore značajno točnije prevedene od metafore POTEŠKOĆE SU PREPREKE U KRETANJU. Zanimljivo je da metafora LJUTNJA JE VATRA nije značajno bolje prevedena od metafore LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU. Metafora spremnika jedna je od kompleksnijih realizacija metafore vatre pa je stoga logično očekivati da bi obje metafore mogle iznijeti usporedive podatke. Objе spomenute metafore su također realizacije metafore LJUTNJA JE VRUĆINA. Postoje dvije verzije ove metafore, jedna koja se odnosi na tekućine (metafora spremnika) te jedna koja se odnosi na krute tvari (metafora vatre) (Lakoff i Kövecses 1987). Za razliku od metafore vatre, moguće je da je metafora spremnika nedovoljno razrađena i time manje prisutna u hrvatskome jeziku. Poznato je da je metafora LJUTNJA JE VRUĆINA koja je nadređena metafori LJUTNJA JE VATRA prisutna u hrvatskome jeziku duže vrijeme te motivira i jednu od najčešćih riječi za ljutnju u hrvatskom jeziku, *gnjev*. Stanojević (2013: 108) spominje etimološko porijeklo spomenute riječi koje se navodno može naći u staroslavenskome jeziku u kojem se tom riječju označavalo gorenje i vatra. U slučaju metafora ljutnje u engleskome i kineskome jeziku, zabilježeno je kako je metafora LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU vrlo produktivna u engleskome jeziku (npr. *make someone's blood boil, blaze up, shoot fire* itd.) dok je u kineskome jeziku zabilježen velik broj izraza koji su dovedeni u vezu s metaforom LJUTNJA JE VRUĆ ZRAK U SPREMNIKU (npr. *qi chong tian* 'visokom bijesu', *qi ji bai huai* 'izvitoperen i hirovit' itd.) (Chen 2010; Li 2010: 209). Li (2010: 209) je pokušao objasniti postojeće razlike kroz filozofske tradicije zapadnjačke i istočnjačke kulture. U zapadnjačkoj filozofskoj tradiciji voda se smatrala izvorom života i cijelog svemira, dok su istočnjački filozofi vjerovali da su ljudi potekli od Qi-ja, odnosno zraka. Ako se vratimo na primjer hrvatskoga jezika, moguće je da je naš jezik skloniji leksičkoj produkciji izraza koji su mogu dovesti u vezu s krutim tvarima prije nego s tekućinama. To bi značilo da postoje razlike u metafori spremnika i njezinoj prisutnosti

u hrvatskome i engleskome jeziku, čime bi se objasnila i niža srednja vrijednost koja je utvrđena za tu metaforu ($M = 1,92$). Ne možemo sa sigurnošću tvrditi da je upravo to razlog netočnih prijevoda, ali ćemo svejedno u daljnjem tekstu ponuditi moguće tumačenje dobivenih rezultata.

U slučaju metafora koje su prisutne u J1 i J2 potrebno je i odrediti način na koji je moguće razlučiti koja je točno metafora uključena u proces razumijevanja primjera figurativnog jezika. Drugim riječima, ne možemo sa sigurnošću tvrditi da je to upravo metafora koja je navedena u upitniku ili ona koja je poučavana u učionici. Moguće je da i drugi činitelji poput konteksta utječu na odabir metafore kojoj će ispitanik pristupiti u svom pokušaju da prevede izraz iz J2.

Podatke dobivene za metafore LJUTNJA JE VATRA i LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU moguće je razmotriti i iz perspektive određivanja pozadinske motivacije za jezične izraze s obzirom na to da je, kao što smo već naveli, metafora spremnika podređena metafori LJUTNJA JE VATRA. Sukladno navedenome, neke je frazeme moguće navesti pod obje metafore (npr. *add fuel to the fire*). Naveli smo kako su sudionici najlakše preveli frazeme grupirane pod metaforom LJUTNJA JE VATRA ($M = 2,08$). Nadalje, ista je metafora polučila najveći broj točnih prijevoda u kojima nije bila vidljiva pozadinska motivacija u obliku konceptualne metafore pod kojom su frazemi bili grupirani. Ove metafore su također polučile najmanji broj točnih prijevoda motiviranih ciljanom metaforom (VATRA $n = 76$; SPREMNIK $n = 103$). Više od dvije trećine točnih prijevoda motiviranih nekom drugom metaforom umjesto ciljane odnosilo se upravo na metaforu LJUTNJA JE VATRA. Zato je moguće da navedena metafora nije igrala ulogu u procesu razumijevanja i prijevoda frazema, već neka druga metafora koja je jednako tako dovela do točnih prijevoda. Prema ovom tumačenju, razlike zamijećene između metafora LJUTNJA JE VATRA i LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU ne mogu se pripisati kulturološkim razlikama, već socijalnom kontekstu koji je odigrao svoju ulogu u procesu razumijevanja nepoznata izraza. Moguće je da je socijalni kontekst ovdje odigrao ulogu kao i u ranijem istraživanju koje su proveli Nayak i Gibbs (1990), a koje smo detaljnije opisali u uvodnome razmatranju. Moguće je da je društveno znanje koje je bilo uključeno u rečenični kontekst utjecalo na činjenicu da su ispitanici koristili drukčije konceptualne metafore u postupku prevođenja od onih koje su bile navedene u upitniku. Međutim, vidljivo je iz dobivenih podataka, prikazanih u Tablici 1, da su različite metafore igrale ulogu u produkciji prijevoda kategorije COR CM (npr. LJUTNJA JE ŽIVOTINJA BEZ KONTROLE (engl. *ANGER IS AN ANIMAL OUT OF CONTROL*), LJUTNJA JE VOZILO U POKRETU (engl. *ANGER IS A VEHICLE IN MOTION*)). Iz toga se može zaključiti da, čak i ako je socijalni kontekst igrao ulogu u prevođenju frazema, nije bio jednako tumačen od strane ispitanika i kao takav vjerojatno nije ostvario značajan utjecaj na rezultate.

Rezultati upućuju na još jednu neobičnost: u slučaju metafore LJUTNJA JE VATRA ($n = 11$) zabilježen je najmanji broj izostavljenih prijevoda (NO TR), dok je u slučaju srodne

metafore LJUTNJA JE VRUĆA TEKUĆINA U SPREMNIKU zabilježen najveći broj odgovora NO TR (n = 49). S obzirom na to da smo već naveli kako obje metafore proizlaze iz hijerarhijski nadređene metafore LJUTNJA JE VRUĆINA, očekivani su slični podaci za dvije metafore. Iz rezultata, međutim, proizlazi da su frazemi motivirani metaforom spremnika bili daleko zahtjevniji te su sukladno tome ispitanici te frazeme i najrjeđe prevodili. Kao što smo naveli u uvodnome razmatranju, metafora spremnika se ponekad iskazuje na drukčiji način u različitim jezicima (kao što smo pokazali na primjeru engleskoga i kineskoga jezika). Naš je zaključak stoga da bi se drukčije postavljena metafora mogla pokazati korisnijom hrvatskim učenicima engleskoga kao stranoga jezika. U tako postavljenoj metafori mogla bi se 'tekućina' zamijeniti nekim drugim pojmom, primjerice 'krutim gorivom' (ako uzmemo u obzir ranija razmatranja o prisutnosti rečene metafore u staroslavenskome jeziku).

5. Zaključak

Podaci dobiveni za pojedinačne metafore upućuju na potrebu za daljnjim istraživanjem prisutnosti određene metafore u J1 s obzirom na to da je moguće da su neke metafore na prvi pogled jednako zastupljene u J1 i J2, ali da je njihovo iskazivanje na jezičnoj razini ipak ponešto drukčije. U našem doprinosu raspravi na temu univerzalnosti konceptualnih metafora, zaključujemo da znanje o ustaljenim metaforičkim konceptima u jednome jeziku ne podrazumijeva i razumijevanje njihovih brojnih manifestacija u drugome jeziku. Drugim riječima, iako dva jezika dijele određenu metaforu to ne znači da je ta metafora jednako zastupljena u tim jezicima. U uvodu smo razmotrili različite razine konceptualnih metafora, međutim, kako bi se dokučilo što motivira određene jezične izraze nužno je razmotriti više različitih faktora. Postoje brojni primjeri u domeni figurativnoga jezika koji pokazuju kako su u pozadinskoj motivaciji pojedinačnih izraza katkad dva ili više kognitivna mehanizma, poput konceptualne metafore i metonimije. U istraživanju ovih kognitivnih mehanizama ne smije se zanemariti ni socijalni kontekst koji također može utjecati na odabir izraza koji će se upotrijebiti u razgovoru. Zaključke koji bi proizašli iz istraživanja pozadinske motivacije određenih jezičnih izraza u J1 i J2 moguće je primijeniti u širem kontekstu poučavanja i usvajanja stranih jezika.

Literatura

- Beréndi, Márta; Szilvia Csábi; Kövecses, Zoltán. 2008. Using conceptual metaphors and metonymies in vocabulary teaching. *Cognitive linguistic approaches to teaching vocabulary and phraseology*. Ur. Boers, Frank; Lindstromberg, Seth. Mouton de Gruyter. Berlin – New York.
- Boers, Frank. 2000. Metaphor awareness and vocabulary retention. *Applied linguistics* 21/4. 553–571.
- Boers, Frank. 2003. Applied linguistics perspectives on cross-cultural variation in conceptual metaphor. *Metaphor and Symbol* 18/4. 231–238.
- Chen, Peilei. 2010. A cognitive study of anger metaphors in English and Chinese idioms. *Asian Social Science* 6/8. 73–76.
- Deignan, Alice; Danuta Gabryś; Solska, Agnieszka. 1997. Teaching English metaphors using cross-linguistic awareness-raising activities. *ELT journal* 51/4. 352–360.
- Gibbs, Raymond W. 2011. Evaluating conceptual metaphor theory. *Discourse Processes* 48/8. 529–562.
- Grady, Joseph E. 1997. *Foundations of meaning: Primary metaphors and primary scenes*. University of California. Berkeley.
- Grady, Joseph E. 1999. A typology of motivation for conceptual metaphor: Correlation vs. resemblance. *Amsterdam Studies in the Theory and History of Linguistic Science* 4. 79–100.
- Hrnjak, Anita. 2004. The Concept of Fear in Croatian Phraseology. *Riječ* 1. 23–30.
- Hrnjak, Anita. 2007a. Culinary elements in Croatian and Russian phraseology. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 33. 197–216.
- Hrnjak, Anita. 2007b. Sport conceptual metaphor in Croatian and Russian” political” phraseology. *Jazyk na prekretnice kul'tur*. Ur. Stefanskij, Evgenij. Samarskaja gosudarstvennaja akademija. Samara.
- Hrnjak, Anita. 2009. Putovanje kroz hrvatsku frazeologiju. *Südslavistik on line* 1. 197–206.
- Kövecses, Zoltán. 2005. *Metaphor in culture: Universality and variation*. Cambridge University Press. Cambridge.
- Kövecses, Zoltán; Szabó, Peter. 1996. Idioms: A view from cognitive semantics. *Applied linguistics* 17/3. 326–355.
- Lakoff, George. 1990. The invariance hypothesis: Is abstract reason based on image-schemas? *Cognitive Linguistics* 1. 39–74.
- Lakoff, George; Johnson, Mark. 1980. *Metaphors we live by*. University of Chicago Press. Chicago – London.
- Lakoff, George; Kövecses, Zoltán. 1987. The cognitive model of anger inherent in American English. *Cultural models in language and thought*. Ur. Holland, Dorothy; Quinn, Naomi. Cambridge University Press. Cambridge.
- Li, Xiuzhi. 2010. Conceptual metaphor theory and teaching of English and Chinese idioms. *Journal of Language Teaching and Research* 1/3. 206–210.

- Nayak, Nandini P.; Gibbs, Raymond W. 1990. Conceptual knowledge in the interpretation of idioms. *Journal of Experimental Psychology: General* 119/3. 315–330.
- Omazić, Marija. 2014. Konceptualna metafora u frazeologiji. *Metafore koje istražujemo*. Ur. Stanojević, Mateusz-Milan. Srednja Europa. Zagreb.
- Stanojević, Mateusz-Milan. 1999. Konceptualna metafora LJUBAV JE RAT u kolokacijama leksema "ljubav". *Suvremena lingvistika* 47/1. 155–163.
- Stanojević, Mateusz-Milan. 2013. *Konceptualna metafora: temeljni pojmovi, teorijski pristupi i metode*. Srednja Europa. Zagreb.

MORE IS MORE: HOW TO PROMOTE CONCEPTUALIZATION AMONG ESP STUDENTS

The aim of this study is to investigate whether some conceptual metaphors (CMs) are understood more readily by ESP learners than others. The study includes metaphors which are shared in speakers' L1 (Croatian) and L2 (English) and its aim is to determine whether measurable differences exist in idiom comprehension with regard to their underlying motivation. The study was conducted with university level ESP learners of English whose L1 is Croatian (N=72) and who were asked to translate 25 English idioms motivated by five different CMs. The results of the study indicate there were differences in the comprehension of each of the five CMs. A pairwise comparison of means obtained for each of the five metaphors indicated a significant difference in results between the ANGER IS FIRE and DIFFICULTIES ARE IMPEDIMENTS TO MOTION metaphors ($p < .001$). Similar results were obtained for the LIFE IS JOURNEY and ARGUMENT IS WAR metaphors, suggesting all three metaphors were understood significantly better than the DIFFICULTIES ARE IMPEDIMENTS TO MOTION metaphor. The results suggest that all the shared CMs between English and Croatian are not equally well understood by ESP learners and some shared metaphors differ in their representation in the two languages.

Key words: conceptual metaphors, ESP, universality, vocabulary teaching